

Jan Eichler: Terorismus a války v době globalizace

(Je možné vyhnout se válkám?)

Jan Eichler z Ústavu mezinárodních vztahů se problematikou terorismu zabývá dlouhodobě. Jeho publikace Terorismus a války v době globalizace vznikla v rámci grantového projektu GA ČR Vyhodnocování bezpečnostních hrozeb a rizik na počátku 21. století. Jde o druhé, upravené vydání jeho stejnojmenné knihy. Svědčí to o velkém zájmu o publikace s bezpečnostním problematiku. První vydání Eichlerovy knihy z konce roku 2007 bylo vyprodáno.

Nové vydání je rozšířeno o hodnocení nových válek, které proběhly v letech 2008 a 2009, zvláště války mezi Gruzínskem a Ruskem, k níž došlo v létě 2008, a tzv. třítydenní války, kterou začal Izrael proti Palestincům na území Gazy na přelomu let 2008 a 2009. Dále je vydání obohaceno o hodnocení dalšího vývoje válek v Africe, v Kolumbii či na Srí Lance. A v neposlední řadě postihuje změny, které se odehrály ve dvou významných islámských zemích, staly se místem vojenských operací vojsk USA a jejich spojenců. V případě Afghánistánu přibyl zejména hodnocení mise ISAF, v případě Iráku změny přístupu USA.

A právě aktivity USA vedly podle autora k řadě dalších změn, které nemohly zůstat nepovšimnuty. Jedná se zejména o kritická stanoviska k válce v Iráku a k jejím důsledkům, o bezpečnostně-politická témata prezidentské kampaně 2008 a o strategické dokumenty z posledních let, které vymezily zcela nové přístupy k bezpečnostním hrozbám dnešního světa. Všechny tyto dokumenty se staly součástí tohoto přepracovaného a rozšířeného vydání. Konečně na mnoho z nich se reaguje v textech uveřejňovaných ve Vojenských rozhledech.

Poslední výraznější změnou nového ve srovnání s prvním vydáním je závěrečné zamyšlení nad tím, zda je na počátku 21. století možné vyhnout se válce jako nejvážnější hrozbě v životě každého státu, společnosti i jednotlivce, nebo zda válka i nadále zůstává nástrojem k dosahování politických cílů.

Publikace má původní strukturu: **1. Nástup globalizace:** základní teoretické přístupy k současné etapě globalizace, kritická hodnocení globalizace, dopad globalizace na mezinárodní bezpečnostní vztahy, vznik nového bezpečnostního prostředí, geostrategická revoluce, parametry síly v době globalizace. **2. Války v „historickém světě“:** války na africkém kontinentu, války v Asii, války v Latinské Americe, vleklý izraelsko-palestinský konflikt, rozdílné a společné rysy ozbrojených konfliktů a válek v tzv. historickém světě. **3. Války za účasti USA a jejich spojenců – devadesátá léta 20. století:** operace Pouštní bouře, operace Spojenecká síla. **4. Globální terorismus – nejvážnější bezpečnostní hrozba současnosti:** základní charakteristika terorismu, mezinárodní terorismus posledních tří desetiletí 20. století, globální terorismus, jeho činitelé a referenční objekty, politické vyhodnocování hrozby globálního terorismu, otevření „evropské fronty“, teoretická hodnocení globálního terorismu, hrozba nekonvenčního terorismu, varianty boje proti terorismu na počátku 21. století, politické působení na základnu soudobého globálního terorismu. **5. Války vedené USA a jejich spojenci po nástupu globálního terorismu:**

válka v Afghánistánu 2001 – operace Trvalá svoboda, vojenské odstranění režimu Saddáma Husajna v Iráku – operace Irácká svoboda. **6. Shodné a rozdílné rysy válek na počátku 21. století:** společné rysy válek postkonfotačního období, vztah mezi válkami a terorismem v době globalizace, jak dál v boji proti globálnímu terorismu, války po roce 1990 a jejich vzájemné propojení s terorismem, je možné vyhnout se válkám?

Jan Eichler se nejvíce věnuje gruzínsko-ruskému konfliktu, kdy podle něho gruzínský prezident Michael Saakašvili „svým zbrklým a nedomyšleným úderem na Cchinvali, při kterém navíc bylo zabito několik ruských vojáků, nabídl Kremlu neodolatelnou příležitost k tomu, aby předvedl svoji sílu a odhodlanost nedopustit překročení jím stanovené pomyslné červené linie, za kterou není ochoten nikoho pustit. Nevyhnutelným důsledkem dramatického vývoje na rusko-gruzínském pomezí se stala válka, která i při své krátkosti končila pokořující porážkou gruzínských ozbrojených sil“. I když tento soud je jistě zčásti pravdivý, Gruzii jako útočnicka označila i zpráva zvláštní komise EU za předsednictví švýcarské diplomatky Heidi Tagliavini, situace byla pravděpodobně složitější. A mnohé se dozvíme až po řadě let. V každém případě v pozadí hrály roli zpravodajské služby, a nejspíš i nepřesně interpretovaná sdělení Gruzii nakloněných politiků, cosi jako pythická předpověď Překročíš-li řeku Halys, zničíš velikou zemi. Vzniklý problém se nakonec nestal agendou euroatlantické aliance, ale Evropské unie, a zůstává nadále latentní.

Podrobněji se autor věnuje i Somálsku, které podle něho od samého počátku 21. století se stále více projevuje jako typický zhroutený stát (failed state). Takzvaná *transnacionální federální vláda* (TFG) se u moci držela jen díky mezinárodní finanční pomoci a přítomnosti etiopských ozbrojených sil. Její vliv a kontrola nad územím státu trvale slábly a pohybovaly se v pásmu kolapsu. Naproti tomu trvale sílil vliv protivládních vzbouřenců, *warlords* a nejrůznějších zločineckých band. Somálsko je pod vlivem islamizace, která se přizpůsobovala tamním tradicím a zvykům. V letech 2007-2008 se vystupňovaly boje mezi oběma stranami.

Probíhaly především v hustě zalidněných oblastech Mogadiša. Vzbouřenci se v nich skrývali před vládními a etiopskými jednotkami z těchto oblastí na ně útočili, a pak se do nich zase vraceli, tak vlastně brali civilní obyvatelstvo jako svá rukojmí. Vládní a stejně tak etiopské vojáci palbu vzbouřenců opětovali bez ohledu na ztráty způsobené civilistům, nezdědky prováděli kruté výslechy a vykonávali masové popravy s odůvodněním, že trestají ty, kteří kolaborovali se vzbouřenci. Jejich chování vůči civilnímu obyvatelstvu bylo posléze hodnoceno jako ještě agresivnější než postup vzbouřeneckých jednotek.

Další vážnou hrozbou se podle Jana Eichlera stal **rozmach námořního pirátství**, které jen dále potvrdilo, že současné Somálsko je věčným problémem nejen v africkém, ale i v celosvětovém rozměru. Tento stát je na rozcestí, a teprve budoucnost ukáže, zda se jako celek udrží na základě regionálního pojetí islamismu, nebo se rozpadne v důsledku sílícího vnitřního napětí a konfliktů. V tomto teritoriu se angažuje i Česká republika. Somálsko je další zemí, se kterým si světové společenství neví rady a např. americký prezident Barack Obama je ve své zemi vystavován kritice, že v tomto prostoru nezasáhne radikálněji, jako kdyby neměl dost problémů v Iráku a v Afghánistánu.

Velmi znepokojivým problémem afrického kontinentu je v této souvislosti podle autora sílící **pronikání organizace al-Ká'ida do Afriky**. Její bojovníci se soustřeďují v rozlehlých nekontrolovaných oblastech, a to zejména v saharsko-sahelském pásmu, kde nacházejí útočiště, výcvikové základny i zdroj bezpracné obživy. Navíc se všude tam, kam přijdou, okamžitě zapojují do rozkrádání nerostného bohatství a energetických zdrojů. Nejvíce

vyhledávají oblast Mauretánie, Mali, Nigeru a Čadu, kde se mohou rozptýlit v nekonečných rozlohách čítajících dohromady téměř pět milionů km². Velmi aktivní jsou také v jižním Alžírsku a v Súdánu. Ve všech místech svého působení jednak využívají stávající politickou nestabilitu, jednak ji sami dále vyhrocují, aby mohli o to lépe unikat pozornosti svých protivníků a dále šířit a umocňovat nenávist k Západu jako takovému.

Pokud jde o Srí Lanku, již na počátku roku 2008 ústřední vláda obvinila organizaci LTTE (Liberation Tigers of Tamil Eelam), že dlouhodobě zneužívala příměří k tomu, aby obnovovala své síly do dalších bojů, a zdůraznila, že podmínkou pro další mírová jednání je naprosté odzbrojení vzbouřenců z LTTE. A v lednu 2008 prezident Rajapaksa vyhlásil, že vláda odstupuje od příměří. Vládní vojska během několikaměsíční ofenzivy vytlačovala rebely z LTTE ze všech území, která do té doby ovládali. Dlouholetá občanská válka na Srí Lance byla ukončena dne 19. 5. 2009, když ústřední vláda oznámila, že její ozbrojené síly o síle 25 tisíc vojáků po rozsáhlé vojenské operaci bez zbytku vyčistily všechna území na východě a na severu ostrova, na nichž do té doby působily LTTE. Během závěrečných bojů zahynulo 6500 civilistů a byl zabit stejný počet bojovníků LTTE. Oběti na straně civilistů zavinili především rebelové z LTTE, kteří se záměrně ukrývali do zalidněných oblastí, a tím je brali jako svá rukojmí a vystavovali je hrozbě úderů vládních vojsk. Navíc se dopouštěli řady teroristických útoků a tzv. mimosoudních poprav. Porážka LTTE byla výsledkem několika vnitropolitických i mezinárodněpolitických faktorů. Obyvatelstvo Srí Lanky již bylo unaveno vleklými boji, které trvaly dlouhých dvacet šest let, vedení LTTE se v důsledku svého výlučně destruktivního a zstrašovacího postupu odcizilo i samotné tamilské menšině, jejímiž zájmy se zaštiťovalo, a ztratilo její podporu. Navíc se LTTE dostalo do mezinárodní izolace – v květnu 2008 jej i EU označila za teroristickou organizaci. Důležitou úlohu sehrála nepřímá podpora významných asijských států, ČLR poskytla vojenskou techniku, Pákistán pomohl při výcviku, Indie dodala neletální zbraňové systémy. To vše vydatně pomohlo vládním silám k tomu, aby povstalce na hlavu porazily.

Na přelomu let 2008 a 2009 se znovu potvrdilo, jaký konfliktní potenciál mají vztahy mezi Izraelem a Palestinci. Jeho hromadění vyústilo ve válku. Byla sice krátká, trvala pouhé tři týdny, ale i tak přinesla velké materiální, ale hlavně psychologické škody a traumata. Této válce autor věnuje velkou pozornost. Jedná se o výbušnou oblast světového významu, na boje zde vždy citlivě reaguje celý islámský i západní svět. Nedílně s tím je to jakýsi **polygon asymetrických válek na počátku 21. století**, z něhož si berou poučení jak slabší, tak silnější strany. A v neposlední řadě je to laboratoř moderního vojenství bohatých a vyspělých států, v níž se testují jak nejnovější zbraňové systémy, tak i nové způsoby vedení ozbrojeného zápasu. Z čistě zeměpisného pohledu probíhá izraelsko-palestinský konflikt na relativně malém, téměř zanedbatelném prostoru. Také počet mrtvých a raněných je zejména ve srovnání s jinými konflikty nízký. Přesto však má velmi vážný dopad na mezinárodní bezpečnostní vztahy v globálním rozměru. Proto je v zájmu celého světa, aby se v co největším rozsahu prosadilo všestranně přijatelné mírové řešení. K tomu je bezpodmínečně nutná dlouhodobá angažovanost OSN, EU, USA, Ruska a dalších vlivných činitelů světové politiky. Ukončení vleklého konfliktu a nastolení pevného míru je totiž i v jejich zájmu. Jde jen o to, aby se dokázaly shodnout na společných cílech a na jejich naplňování.

- ar -

Jan Eichler: Terorismus a války v době globalizace. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2010, 398 stran, ISBN 978-80-246-1790-9.